

ДО ПИТАННЯ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ ХІМІЗАЦІЇ

Т.В.Апостолова

Позитивна дія засобів хімізації на обсяги виробництва сільськогосподарської продукції доведена досвідом передових країн та багатьма науковими дослідженнями. За підрахунками спеціалістів Миколаївського центру “Облдержродючість” за рахунок природної родючості в умовах нашої області при середній вологозабезпеченості, наприклад, озимої пшениці по непаровим попередникам можна отримати лише 22-24 ц/га, соняшнику — 10-12 ц/га, цукрового буряку 140-160 ц/га. В сучасних ж умовах ринкової економіки для нормального ведення господарства необхідно отримувати урожай зернових не нижче 35 ц/га, соняшнику 20 ц/га, цукрового буряку 250 ц/га. Але такі врожаї без застосування добрив отримати неможливо.

Дослідження науковців показують, що у 1882 році наші чорноземи містили 4,5% гумусу, у 1961 р. — 4,1%, в 1981 р. — 3,8%, а за даними останнього туру агрохімічного обстеження ґрунтів області цей показник знизився до 3,5%. Агрохімічні дослідження свідчать, що за останні 7-8 років коли застосування добрив знизилося майже в 10 разів, а в деяких господарствах їх не застосовують взагалі, вміст основних елементів живлення в ґрунті (азоту, фосфору і калію) знизився і продовжує знижуватись.

Більшість видатних російських вчених, що займаються проблемами хімізації сільськогосподарського виробництва (Мінеєв В.Г., Овчаренко М.М., Мерзлікін А.С.) вважають за необхідне припинення розмов і публікацій про нездатність засобів хімізації. Адже шлях екстенсивного розвитку за рахунок освоєння нових земель практично вичерпано. В силу цього, хімізація сільського господарства без сумніву повинна мати державне значення. Насамперед необхідно ввести в дію резерви, які мають стратегічне значення і розраховані на подальшу перспективу. Разом з тим економічна

ефективність хімізації у більшості публікацій висвітлена недостатньо (часто без підкріплення конкретними розрахунками), або розглядається як прямий наслідок росту врожайності сільськогосподарських культур. А скільки коштують самі засоби хімізації, які витрати на їх застосування (транспортування, зберігання, внесення в ґрунт, оприскування рослин і т.п.) в розрахунках не завжди приймаються до уваги.

Головним критерієм ефективності при адміністративному плануванні була величина та вартість додаткової продукції, яка отримується в результаті застосування засобів хімізації. Така методика існувала довгі роки і повністю не віджита і до сьогодні.

За роки, коли хімізація широко впроваджувалась у виробництво, велика увага приділялась методам економічного обґрунтування окремих робіт та заходів по хімізації сільського господарства, оскільки існуючі нині методи обґрунтування економічної ефективності застосування мінеральних добрив та засобів захисту рослин від хвороб і шкідників є не досить точними. Адже не можна вважати ефективність застосування добрив доведеною, якщо в результаті збільшується на якусь величину врожайність сільськогосподарських культур, а витрати на придбання, транспортування та застосування цих засобів хімізації при цьому не окуповуються.

Важливою стороною діяльності в умовах ринку є точне та правильне визначення витрат та достатня ступінь окупності засобів хімізації і послуг по агрохімічному обслуговуванню. Недосконалість цінового механізму та недостатня підтримка державою аграрного сектора робить цю процедуру особливо важливою, оскільки вона дає можливість сільському господарству зробити вибір щодо доцільності проведення агрохімічних робіт і використання засобів хімізації. Тому необхідна розробка принципів встановлення розцінок на агрохімічні роботи, оскільки ефект від хімізації сільського господарства безпосередньо залежить і від засобів хімізації, і від виконавця робіт по внесенню добрив, захисту рослин тощо. І в залежності від долі ефекту, який приходить на кожного з суб'єктів договору, повинна встановлюватись ціна на виконуваних для господарств послуги.

Корчинська О.А. зазначає, що економічна ефективність мінеральних добрив значною мірою залежить від різних факторів, зокрема, форм добрив і способів їх внесення [1, с.321]. При цьому у кожному конкретному випадку вибирають найбільші економічні форми мінеральних добрив і спосіб їх внесення, що забезпечує високий ефект без значних додаткових капіталовкладень і витрат, а лише завдяки економічно обгрунтованому підходу до застосування добрив. Ця думка простежується і в працях Постнікова А.В., який вказує що агрохімічні роботи потребують не лише добре підготовлених кадрів та спеціалізованої техніки, але й відповідного аналітичного забезпечення технології [2,с.34]. Адже саме аналітичні дані слугують основою для визначення оптимальних доз та строків проведення підкормок культур з метою одержання сільськогосподарської продукції встановленої якості. До того ж автор зазначає, що низьку ефективність хімізації часто намагаються пояснити нестачею добрив. В той же час обмежено використовуються найбільш ефективні способи їх застосування. Адже неможливо за рахунок одностороннього нарощування об'ємів добрив вирішити проблему приросту урожайності, якщо не створити інші умови для їх ефективного застосування.

На сьогодні актуальною проблемою є диспропорція у сполученні між основними елементами живлення. Оптимальним для українських ґрунтів вважається співвідношення $NPK\ 1:0,9:0,7$. У 1991 р. воно $1:0,7: 0,6$, тобто майже відповідало науково-обгрунтованому рівню. У 1997 році останній становив $1:0,26:0,1$. Така диспропорція на користь азотних добрив є екологічно шкідливою, бо зумовлює їх значне нагромадження в ґрунті. Висока економічна ефективність мінеральних добрив у період до 1990 року досягала насамперед за рахунок сприятливого паритету цін на добрива і сільськогосподарську продукцію, а також дотацій держави. Завдяки останнім мінеральні добрива аграрним підприємствам коштували на 20-70% менше ніж їх виробникам.

В ринкових ж умовах така система державної підтримки практично відсутня. Тому необхідно вдосконалити і методичні аспекти визначення економічної ефективності використання добрив та засобів хімізації. Більшість вчених — Мінеєв В.Г., Мосіюк П.О., Волощук, Захаренко В.А. пропонують порівняно схожу систему показників оцінки ефективності використання добрив та засобів захисту рослин. Вона включає приріст урожайності, окупність одиниці добрив чи хімічних засобів захисту рослин врожаєм, додатковий прибуток, чистий доход, рівень рентабельності. На наш погляд, найбільш повно методика оцінки ефективності використання добрив та засобів хімізації в сучасних умовах висвітлена в працях Мосіюка П.О., який пропонує враховувати при цьому не лише витрати на внесення засобів хімізації, а й збереження і відтворення родючості ґрунтів [3, с137]. Це є кроком до екологічнобезпечного застосування засобів хімізації. Велика увага приділяється ним і економії сукупної суспільної праці при наданні агрохімічних послуг.

На сучасному етапі для вирішення проблеми раціонального використання сільськогосподарських земель необхідно поступово переходити до інтенсивно- екологічного типу ведення аграрного виробництва, який передбачає оптимальний рівень розореності угідь, розширене відтворення родючості ґрунтів, підтримання бездіфіцитного балансу гумусу та інших поживних речовин тощо. Тому основною вимогою до використання добрив повинна стати оптимізація їх доз з обов'язковим врахуванням не лише економічного, а й екологічного ефекту.

Ще однією умовою ефективного застосування мінеральних добрив, на думку Лісового М.В., є використання сучасних способів їх внесення. Раніше близько 70% добрив (від загального їх обсягу) вносили в основному по поверхні ґрунту з наступним проведенням оранки чи культивуації, що було енерго- і ресурсовитратним [4, с16]. Найдоцільніше ж вносити їх одночасно з проведенням будь-якого агротехнічного заходу. При цьому зменшуються дози добрив і підвищується їх окуп-

ність. Як доводять наукові дослідження і передова практика найефективніше вносити мінеральні добрива локально — під культивуацію перед сівбою, а також у рядки — при сівбі і підживленні.

Узагальнюючи різноманітні підходи до визначення економічної ефективності використання добрив та функціонування агросервісних підприємств, слід зазначити, що поряд з економічною ефективністю досить важливим фактором використання засобів хімізації повинна стати їх екологічна безпека для навколишнього середовища. Основою повинна стати саме еколого-економічна оцінка використання добрив та хімічних засобів захисту рослин. Особливу увагу при цьому доцільно приділяти оптимізації форм застосовуваних добрив та способів їх внесення, мінімізації витрат по придбанню та внесенню засобів хімізації.

На наш погляд, основними показниками повинні стати окупність одиниці внесених засобів приростом врожаю, а також розмір впливу використаних речовин на родючість ґрунтів, рівні собівартості та працємісткості рослинницької продукції.

ЛІТЕРАТУРА

1. Корчинська О.А. Економічна оцінка застосування мінеральних добрив / Організаційно-економічні проблеми розвитку АПК/Під. ред. П.Т. Саблука – ч.2 – К.:УАЕ , 2001. – 321с.
2. Постников А.В. Химизация сельского хозяйства.- М.:Росагропромиздат,1980.- 223с.
3. Мосіюк П.О. Економіка і організація аграрного сервісу- К.:УАЕ , 2001. – 420с.
4. Лісовий М.В. Застосування мінеральних добрив та відновлення родючості ґрунтів в умовах сучасного землеробства // Вісник аграрної науки. -1998. -№3.-с.15-19 .